هو العلیم

قواعد فقهیه و مبانی قاعده لا ضرر

فرق مسائل اصولیه با قواعد فقهیه و تحلیل عقلی قاعده لا ضرر

سلسله دروس قواعد فقهیه ـ قاعده لاضرر ـ جلسه اول

استاد
آیت‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی
قدّس‌الله‌سرّه

أعوذ باللّه من الشّيطان الرّجيم
بسم الله الرّحمٰن الرّحيم
الحمدُ للّه ربّ العالمين
و الصّلاة على خير خلقه محمّد و آله الطّاهرين
و اللّعنة على أعدائهم أجمعين

اهمّ آیات ابطال قیّم سیاسی در بیست و هفت دعوای حقوقی علیه مدّعی

دوجو اب و دارد که در اکثر دعاوی حقوقی علیه دولت، مدّعی از خواسته‌ی خود منصرف می‌شود و یا خواسته‌ی خود را تغییر می‌دهد و یا اصلاً دعوی را پس می‌گیرد و یا اینکه دعوی را به نفع دولت خاتمه می‌دهد. این کار به دلایل مختلفی صورت می‌گیرد که مهم‌ترین آن‌ها ترس از افشای اسناد و مدارکی است که دولت در اختیار دارد و مدّعی از وجود آن‌ها بی‌خبر است. دولت با استفاده از این اسناد و مدارک، مدّعی را مجبور به انصراف از دعوی می‌کند و یا اینکه دعوی را به نفع دولت خاتمه می‌دهد. این کار به دلایل مختلفی صورت می‌گیرد که مهم‌ترین آن‌ها ترس از افشای اسناد و مدارکی است که دولت در اختیار دارد و مدّعی از وجود آن‌ها بی‌خبر است.

ی نامز برق لیلدهب امدقل معه بافتکا دقنو تایاور شریذپتیلوئسم سیرب

ل:اثما و قودصدننام امدُقزا خیاشم ملاکردتیاورجردتصرف،تایاورهبذخاردهاضعبی:لئسم
هبلمعو دنذخارباربو دنهدیمرارقتیّجحیارباکلامارتایاورنیاردامدقلمعو دنادیمیفاکارکلذ
.دنادیمزملانالدنچارسدنزاثحبت،تایاور

هجوتابهکمیئیبیمارامدقیاهاطخزاراسبسابیرامهکنیاهجتبست،لأتّمحلمزنظزاهرامهئلسمنیا
یّتیّجحیارباکلام،هّمئاهنمزانبهدوبکیدزنوتمدقتوتصرفسدخشوسآنهاکلاّدلاهبهعجارمهبه
.تسیبنهاوی،تسا

و هفم.تسیبنهاوقلوتّیرقأ
.دشابهتشایشحافتوافتوبثمَلاعابابسبهچهیقفکیینهذتازکترمرظنهطقنزاملاسلامهیلعهّمئاهبیصاخبابیهکیاجشحافتوافتیاورتشادربوینهذتازکترمرظنهطقنزاملاسلامهیلعهّمئاهبیصاخبابیهکیاج
مینلوتیمامایآو!؟تفگنلوتیمچه،دنسهبیسرستسدمدعابهّمئانمزازامرخأتمنورقردرگید،دراد دوجو
ییتایاورفرصهبو!؟مینکبمدرمءامدولواموضارعأردفرصتهبمحکم،لیلدکیتالادهبنّظفرصهب
هکیماکحا،هذهکنیاهیا؟مینکبهمزلمِمحکمینلوتیمامایآ،تسادرکلقنزدنودن،خیشایقوصلاثمهک
،تیّجحوتقاثورظنهطقنزا،دنوشیملماشارمدرمل‌اوماوضارعاوسونفوءامدودنرادیمازلاتهجت
تایتحارصمدعتروصدرد،لیلدوتیاوردوختالادرومردهکروطنامهوا؛دشابمازاتاشتالادیبابأعطق
لوصاوتاقلاطاوتاموعهبدیابومینکیعطقمحکمینلوتیمذکلذلاثماورومظردکشتروصدرد
،میریگبهدیدازدنسنآمینلوتیمذبانکیدرتیاورکیجردتصرفهبمهدنسدرومردمینکلمعهیلمع

مگر اینکه در اینجا قرائن حاکی از وثاقت آن دلیل، محرز بشود. این مطلب را عرض کردم چون بعدها این مسئله خیلی به‌درد می‌خورد و این قضیه در تمام فقه می‌آید.

جایگاه قواعد فقهیه در علم اصول و فقه و چالش‌های تعریف علم اصول

مسئلهٔ دوم: قواعد فقهیه در این علوم متعارف امروز چه جایگاهی دارند؟ آیا این قواعد را داخل در علم فقه بدانیم یا داخل در علم اصول قرار بدهیم؟ یا اینکه بینابین و برزخ بین فقه و اصول است؟

در تعریف علم اصول فرموده‌اند: «العلمُ بالقواعد الممهَّدة لِاستنباطِ الأحکام الشرعیّة (الفرعیّة).» این تعریفی است که مرحوم آخوند بیان کرده است، البته از این تعریف هم به یك تعریف أولیٰ عدول کرده است.[1]

ضابطهٔ اصولی بودن یک قاعده

ما در مقام ردّ وارد این تعریف نیستیم، چون خیلی به‌طول می‌انجامد و مقامِ آن هم نیست؛ ولی از این باب مطرح می‌کنیم که به‌نظر می‌رسد بعضی از مسائلی که باید در فقه مطرح بشود داخل در علم اصول شده است. چون اصول را «العلم بالقواعد؛ علم به قواعدی که برای استنباط احکام است» گرفته‌اند، و می‌توانیم بگوییم که تمام مسائلِ مُدوَّن در باب الفاظ، در طریق استنباط و مُمهّد برای استنباط احکام شرعی است، چون منظور از اصولی که از مشتق یا از دلالت امر بر وجوب یا از ظهورات و اطلاقات و عمومات بحث می‌کنند، اطلاقات ادلّه است، وإلّا با بقیهٔ ادله که کاری ندارد. این قواعد برخلاف قواعد ادبی و نحوی و امثال‌ذلك است که برای اصول وضع نشده‌اند، بلکه برای اعمّ از اصول و غیر اصول وضع شده‌اند، یعنی اعمّ از اصول، فقه، تفسیر، حکمت و تاریخ. بالأخره کسی که می‌خواهد اینها را بخواند باید ادبیات، نحو، صرف، بلاغت و بیان را بداند؛ همان‌طور که ریاضی، هیئت، نجوم و منطق هم همین است و فقیه از اینکه اینها را بداند، مستغنی نیست؛ گرچه متأسفانه در زمان‌ما هذا و حتّیٰ فی زمن السّلف الصّالح هم فقها بسیاری از این علوم را فاقد بودند و از فتاوای آنها این فقدان به‌چشم می‌خورد، ولی آن علوم مُمهّد برای علم اصول نبوده است، یعنی تدوین‌شان برای علم اصول نبوده است. گرچه مثل علم حساب می‌دانیم و همه می‌دانند که علم حساب مُمهّد برای فقه نبوده است. البته یك فقیه برای مسائل ارث و مسائل کرّیّت آب و میاه و امثال‌ذلك، فی‌الجمله به‌ریاضی احتیاج دارد؛

[1] کفایة الأُصول (طبع آل‌البیت)، ص ۹:
«تعریف الأُصول بأنّه: العلم بالقواعد الممهّدة لِاستنباط الأحکام الشرعیّة. و إن کان الأولیٰ تعریفه بأنّه: صناعةٌ یُعرَف بها القواعدُ التّی یمکن أن تقع فی طریق استنباط الأحکام أو التّی یُنتهیٰ إلیها فی مقام العمل.»

.تسا ماکحا طابنتسا یارب هدمآ مهیوگب هکتسین روطنیا اما :مهیوگب هکتسین روطنیا اما

هقفا یلوصا ملع ابط ایتحا و باحصتسا ،تئارب نوچمه ی دعاوق ابطنا ی سررب

«هّیعشرّلا ماکحلأا طابنتسلِا قدهّممللا دعاوقلابملعلا» :زا تسا تراب ع لوصا هکمینیبی م فرطنآ زا لی و لئمه یعضوم ماکحا زا تسا مع ا و ،میرغ و تمرح و بوجو لئمه سخم ماکحا زا تسا مع ا ی عشر ماکحا و روطین هم و تمرح و تیلّحا ،هحابإ یرغ و هحابإ ،نلاطبا و تحصا زا تسا مع ا و ،تیجوز مدع و تیّجوز مدیدحتنا ،دننکی م ع وضوم مدیدحت و نایب و دنوشی م ربارب تاعوضوم ربارب هکی عشر لئاسم و ماکحا زا ی رایسب لصا لوخد تحصم دع.تسا زرمُحانمآ ینیعت رد ع شر تالاخد هکتی اعوضوم ریاس و مّدع ،تیرّکت ،تفرا سم .تئارب فدعاقًلاثم ؛دنادرگ نایب لوصا رد ار هیّلک دعاوق و لئاسم و ماکحا نیا زا ضیعب مینیبی حما و تئارب

لُّلاحكلوهرشیلُّكلا :زا تسا تراب ع هیعشر تئارب لیلد .هیعشر تئارب و مراد هیلقع تئارب ام هکدینادی م هیهقف ئلّک فدعاق کی نیا رگم !؟دناهدرک حرطم لوصا رد ا نیا یکالم هچ هب اما [1] «.هنیعَبم ارحهّنأَمملعتیّتح ی طانم هچ هب لوصا ملع رد هلئسم نیا جارداِ !؟دوشی منه دافتسا هلّدا و تایاور زا مدعاق نیا رگم !؟تسین لی قعحیقو نسُح ،»عشرّلا هِبمکحلقعلا هِبمکحلُّلاکلا» باب زا ،دینادی م هیلقع تئارب ار تئارب ام اشرگا !؟تسا .دنکی منی قرف و تسا روطین هم م هیلقع تئارب س پ ،تسا ی عشر مکح ی ارب کلا م هیلقع تئارب رد

اجک زا ار باحصتسا امش !؟تسین ی هقف فدعاق کی ب باحصتسا رگم ؛باحصتسا هلئسم رد روطین هم ی هقف وضوم کی و دیآی م ماکحا رد م هم و تاعوضوم رد م هم هکتسا ی هقف فدعاق کی ب باحصتسا ؟دیاهدروآ .تسا

،تسا هقف ی ارب اهنیا فم هم !؟دیآی منت سدهب هقف زا اهنیا رگم ؛طایتحا فدعاق و لاغتشا فدعاق رد روطین هم ماکحلأا طابنتسلِا قدهّممللا دعاوقلابملعلا» ار لوصا ماشرگا !؟دناهدروآ باسحهب لوصا عزجار اهنیا ارچ س پ قیرطلا درادن انعم رگید و تسا «ی عشرّلا مکحلا» س فن ش دوخ ی عشر تئارب زا ثحب ،دینادی م «هّیعشرّلا .دینکی مثحبی عشر مکح س فن رد اجنیا ماش .دوشبع قاو هیّلک ماکحا قیرطلا و طابنتسلِا

اهنآ دربراکت یمومع و هیهقف دعاوق زا هیلوصا لئاسم کی کفت ی اهرایعم لیلحت

هیهقف دعاوق ابهیلوصا لئاسم قرف

---

[1] .۳۱۳ ص ،۵ ج ،ی فاکلا

دعاوق زا مادکره هب هکت سا نیا هیهقف دعاوق نیب و ل وصا نییق رف هکدوشب هتفگ ناجنیا رد تسا نکمم رد هم رت هطارت ئدعاق ،تسا کلذل اثما و تلاماعم درومرد ئدیدج ئدعاقً لاثم ،دوشیم هجوتی صاخ باب رد هیهقف ئدعاق و زواجت ئدعاق و ،دشاب هتبلا هب لماعم یضعب درومرد ئدعاق و ،دشاب هم تادابع رد تسا نکمم ّلعأ یلو ؛تسا تادابع درومرد ئمهرد روهظ تیّجح ًلاثم ،تسا زاین درومرد هقف اوبا ئمهرد هیلوصا دعاوق زا لبق م وموع هب لماعم ،تسا زاین درومرد هقف اوبا ئمهرد هیلوصا دعاوق و هیهقف لئاسم ل وصا هب هقف اوبا ئمهرد ،صخرم صحف هفنا کاپ کی م دیدنک .

ار باحصتسا اب باوج رد هم رگشم .دیآی م هقف اوبا ئمهرد هم ل وصا لئاسم دوخ :درک ضرع دیاب باوج رد هیعرشت ئارب و تیّلاح ئدعاق ایآ !؟دیآی م هقف اوبا ئمهرد ایآ ؟دیروآی م هب اسحم هیلوصا لئاسم زجع رگم یهاون و رامارف زا ثحب دوخ هکنیا کلذل إف ضأ ؟تسا ص اخ باب کی رد ط قف ایتسا هقف اوبا ئمهرد ی م رامارف زا ثحب تسا هیبدَن ایه هیوجو فیلکت هب لهج ن آ رد هکی یاهاب ن آ رد !؟دیآی م هقف اوبا ئمهرد ی هذ ئبنج هکی لئاسم ن آ رد ایه ؛تسین اجنآ رد رامارف زا ثحب رگید تسا ی هاون زا ثحب هکی یاجنآ رد یلو ،دیآ ،دوشیم هدروآ ی هاون زا ثحب ئبنج ط قف اجنآ رد ،یفاع و ی هیهذ ی تنزیز چ و ی هیهذ چ ه ،دراد ،هکنیاهز .دشاب هتشاب اوبا ئمهرد هب ص اصتخا .

ئدعاق ،جرح ،لا ضرم لا ئدعاق دننام هیهقف دعاوق زا ی رایسب و تسا روطنیمه هم هیهقف دعاوق رد .تسین ی شورق رف نیا س پ .دیآی م هقف اوبا زا ی رایسب رد ،کلذل اثما و تحص .

ی ارب ی وضوم ب احصتسا ًلاثم لی و ،دیآی م هیّلک ماکحا ط ابنتسا ی ارب هیلوصا دعاوق هک دییوگب ام رگشم یک یتحت ،صیخشم کحم یک یزار حرا ن اونعب ب احصتسا دوخ هک م ینکی م رضع ؛تسا هیصخشم فیلکت زار حرا ،هدنایتسا مدشم کن لآ ،دوبر ُکدید مآ حبصه کن اتضوح ب آن یا هکدیراد کش ام اشه کی تقو .تسا لّی کن اونع هب ناجنیا رد هکی وضوم ب احصتسا (تیّرک ب احصتسا) ی وضوم ب احصتسا رد ناجنیا .دینکی م ن یا ن احصتسا (هکت سا لّی کم کحم یک یت حت ،دناسری م ار ام اشص یخشم کحم ن آق یداصم زا ی کی و » ن اکام لی ع ن اکام قِبأ « هکت سا لّی کم کحم یک یت حت ،دناسری م ار ام اشص یخشم کحم هدرک ن ایب ار ص یخش فیظوم یک یاجنیا رد ب احصتسا هکنیا ر بدوشی م نلیدن یا و تسا ام اشض وح تیّرک ،لّی ک ن آق یداصم زا ی کی هک دراد ی قیداصم ،لّی کم کحم ن آ هکت سا ه درک ن ایب ار لّی کم کحم یک ی ب احصتسا هکلب تسا ،دعاوق ا ب ـدناسری م ار ص یخش فیلکت هکنیا ولو ـ ب احصتسا ین ب زا بت روص نیا رد س پ .تسا ام اشض وح .تسین ی قرف هیلوصا

هیهقف ل ئاسم و دعاوق ا ب ن آ زیامت و هیلوصا دعاوق ه اگتساخ ه ارب رد ی ریگه جیتن

تاعوضوم دیدتحا یاملاکحا طابنتسا یارب لثمَّهُمُ هکتسا یدعاوق هیلوصا دعاوق هکنیا انرکذ اّمل َصَّحتف
لکشّتم ،دالسنا ،نظ و عطقتیّجحتحابم ،حیجارت و لدادعتحابم ،ظافلاثحابم ماتم نیاربانب .تسا هیعشر
؛دنوشیم هیلوصا ثحابم و دعاوق رد لخاد ،لثاملذلکل اثما و دحاو برخ و لدع و هقث لوقتیّجح رد میرس هب
؛دنوشیم لخاد هیهقف دعاوق رد اهنیا ماتم هکلب ،دنوشیمن لخاد طایتحا و تئارب ئدعاق و بلاحصتسا رگید
.دنتسه یهقف یاهدعاق اهنیا ئمهلو ،دنادرواآ بلاسحه هیلوصا ثحابم رد لخاد ار اهنیا هچرگ

هقف یصاصتخا لئاسم ابا هنآ یرات خاست وافت و هیهقف دعاوق فیرعت

هیهقف لئاسم و هیهقف دعاوق تافت و

یدعاوق زا تسا تسار ابرع هیهقف دعاوق ؟دراد یقرف هچ هیهقف لئاسم ا با و تسیچ هیهقف دعاوق دوخ لاح
؛دنرادن ایرج هقف باوا زا یرایسب رد «دیئدعاق» ًلاثم ؛دنرادن ایرج هقف لئاسم و باوا بم َظعم ا یعیمج رد هک
ئدعاق» ایدیآی م اهنیا ئمهرد ،کلذلاثما و هیکذت رد ،زامن رد ،نیملسملا قوسر د ،تلاماعم رد «تحصئدعاق»
هکی اهیّلکی اياضق و لئاسم زا تسا تسار ابرع هیهقف لئاسم ی لو .دراد نایرج هقف باوا زا یرایسب رد «ررض لا
ب اب هب ص اصتخا م الدکر هم ،موص و ج ح ،هزور ،زامن لئاسم ًلاثم ؛دنرادن اشدوخ ناب هب ص اصتخا م الدکر هم
یردان و ص اخ دراوم رد رگمه تبلا ،داد تیاس یرگید یاهب اب هب ابن آ زا ار اهنآ ناوتی منو دنرادن اشدوخ
.دوشن ایبآ دعبت اسن کمه لاح هک

هقف رد دیاب .دوشبث حبه قف رد دیاب اهنیا ی ود رهه کت اسن یا هیهقف لئاسم و هیهقف دعاوق نیب قرف س پ
م کح کی ی عرش تئارب ی ارب م ینا وتی م ه تبلا .دوشبث حبی لقع و ی عرش تئارب ئدعاق ،ل اغشا زا
تسا هقف رد ی عرش تئارب هکدیناد ی م امشه رخلأاب ی لو .م ینکب ی اه ناگادج م کح کی ی لقع تئارب ی ارب و م ینکب
کلذلاثما و ی عرش طایتحا و ل اغشا ت اياور لابند دیاب و تسا ام اجنیا ش تاياور و ؛م یوربه قف رد رومرد ای
الذا .دوشبث حبه قف رد دیاب و دنتسه قف رد همه ب الحصتسا ئدّا ،ب الحصتسا درومرد ای ؛م یوربه قف رارسدیاب
.م ینکی منزکذ ار اهنیا رگید ام ه تبلا ؛دراوآ هیهقف دعاوق رد لخاد تسا همدشبث حبن آ زا لوصا رد هکی یاهنیا دیاب

دیاب اهنآ ی ود رهه کنیا رد هیهقف لئاسم و هیهقف دعاوق نیب ی کاکفنا هنوگچ یهی ملع و ی ّنف رظنه طقنزا ام
ل ئاسم زا م الدکر هی لو ،دنوشی م هقف باوا برثکا ا یعیمج ل ماش دعاوق نیا هکنیا ّلا ؛م ینیبی منزدوشبث حبه قف رد
.تسیندنتسه ،حرف ی ،دنرادن اشدوخ ب اب هب ص اصتخا ،هقف ؛اما رد لخاد اهنیا زا م الدکچ یهه کنیا رد
ی م لدعربخ و نظ و تیّجحتحابم ،ظافلاثحابم ،حیجارت و لدادعت ،حابم هبر صحنم لوصا ثحابم نیاربانب
زا ثحبی ارب م ود هّمدقم نیا .تسا همدشل وصا ل ئاسم رد لخاد هجولاب اًرهاظ ل وصا ثحابم ریاس و ،دوشن
.دوب هیهقف دعاوق

نادجو و لقع رظنم زا رارض لا و رر ض لا هدعاق ث حابم ع ورش

رابسب ئدعاق هک[1] تسا «رارض لا و رَرر ض لا ئدعاق» م ینک ی م ع ورش الدخ ئوق و لوح ه ب ه ک ی اه دعاق ن یلوا
ن یا د یاش ،دوش ب م ج ا ن ا ص ح ف ّ د ح د ر و ل ا ب ئ ه ع س ّ د ح ء ا ص ق ت س ا ک ی ر گ ا ه ک د س ر ی م ه ظ ن م ر ظ ن ه ب و ت س ا ی ّ م ه م
.دهدب ر ی ی غ ت ار ی ن ا ب ه ز ا ی ل ی خ و د ر و ا ی ی د و ج و ه ب ار ی ل ئ ا س ه م ه د ع اق

ث ح ب م و د ئ ل ه ا و ل ، ث ح ب ق ل ع ی ا س ت ، و د ر ض ر ا ر ا ر د ه ل ه ا ئ د ع اق د ر و م د ر ا م ث ح ب
ا ت ا ل ا د و ن د ه ظ ن ر ظ ن ه ط ق ف ز ا م ه ی ا و ر ی ث ح ب و م ی ن ک ی م ح ر ط ه ر ا ن آ ز ا ی ا و ر ی ث ح ب ً ا د ع ب
.ت س ا ر ر ض ر ا ل ا ئ د ع اق ن ا ی ر ج د ر ا و م ه ک م ی س ر ب د ع ب ئ ل ه ا ر ح م ه ب ه ک ن ی ا

ت ی ل و ا و ت ی ل ا ت ا آ ه ب د ا ت س ا و ر ی غ ق و ق ح ه ب ی د ع ت ت م ر ح ی ل ق ع ل ی ل ح ت

ر ر ض ر ا ل ا ئ د ع اق ی ل ق ع ث ح ب ز ا ی ا ه ص ا ل ا خ

.ت س ا ر ا م ح ا و م ل ظ ، ر ی غ ر ی ق ح ه ب ی د ع ت ه ک ن ی ا ه ب ت س ا س م ا ک ح ا ل ع ق ع ل ق ی ، ا ل ش ک ر د ّ ک ه ن ی ا
ف ر ص ر د ت ّ ی ح ر ت و ر ا ی ت خ ا د ش ا ب ش د و خ ی د و ج و م ز ا و ل ا و ی د و ج و ئ ط ی ح ر د ی ص خ ش ه ر
و ت ا ذ ر ب ن ا س ن ا ه ک ی ّ ی ل ِ ع ر ظ ن ه ط ق ف ز ا ه ک ن ی ا ه ج ت ا و ل ی ّ ی ه ک ی ن ا س ت . گ ر گ ن ی ا ه ب ه ی ا ن ، د ا ر د
ن ا ک ا م و ﴿ ئ ه ی آ ا ی ه[2] ﴾ م ه ن ی ن م ؤ م ل ا ب ی ل و ا ً ا ن م ن ی ن م ؤ م ل ا ن م ر ی غ ا ر ع ا ق ل ا ت ح ت ا ل ا ت ا د ، د ر ا د
ه ی ت ل ا ب ر ب ق ا ً ا ن ح ن و ﴿ ئ ه ی آ ا ی ه[3] ﴾ م ه ر م ا ن م ر ی خ ا ل ا م ه ل ن و ک ی ن ا ا ر م ا ً ا ه ل ل ا ن و ک ی ن ا ا ر م ا ً ا ه ل ل ا ن م ؤ م ل ا
ت ا ی آ ن ی ا ه ک[5] ﴾ م ه ن و س ا د ح ا و ه ل ا ِ ا ه ّ ن س م خ ا ل ا و ه م ه ن و ج ذ ّ ی و ج ز ا ه ث ا ل ث ل ا ِ ا ه ّ ن ج ل ا ن م ن و ک ی ا م ﴿ ئ ه ی آ ا ی و[4] ﴾ د ی ر و ل ا ل ب ح

---

[1] ،٦٦ ـ ٤٣ ص ،ی ق ا ر ن د م ح ا ل ا و م ،م ا ک ح ا ل ا د ع ا و ق ن ا ی ی ف م ا ی ا ل ا د ئ ا ل ا و ع ه ب د و ش و ج ر ر ض ر ا ل ا ئ د ع اق ن و م ا ر ی ی ع م ا ج ا ع ل ا ّ ط ا ت ه ج
ن ی ّ د ا ل ا ء ا ی ض ا ق ا ً ا ، ر ض ر ا ل ا ه ق ع ا ئ د ع اق ؛ ه ب ت ا ک ن ی ش ل ا ل ا خ ی ش ، ر ض ر ا ل ا ئ د ع اق ی ل و ف ز ، ل ا و ص ا ل ا ئ د ر ف ، ر ض ر ا ل ا ئ د ع اق ی ل و ق ع ی ش ، ر ا ر ّ ض ا ل ا و ر ر ّ ض ا ل ا ی ف ن ذ ی ف :٤ ق د ئ ا ع
.١٣١ ـ ١٠٥ ص ،ی ر ا ص ا ن خ ی ش ، ر ض ر ا ل ا ئ د ع اق ی ف ق ا ل ا س ر ، ه ّ ی ه ق ف ل ئ ا س ر ؛ ی ق ا ر ع

[2] :٧٨ ص ٧ ج ،ی س ا ن ش م ا م ا ه ر و س ٦. ه ی آ (٣٣) ب ا ز ح أ ه ر و س
«.ن ا ن ش و س و ف ن ذ ه ب ت ب س ن ن ا ن م ن م ؤ م د و خ ز ا د ا ر د ت ّ ی ل و أ ن ا ن م ن م ؤ م ه ب ت ب س ن ر ب م غ ی ب»

[3] :٢٦١ ص ١ ج ،ت و ک ل م ر ا ر س ا ٣٦. ه ی آ (٣٣) ب ا ز ح أ ه ر و س
ک ر ت ا ی م ا ج ا ه ب ا ر و ا ل د ا خ ل و س ر ا ی و ل د ا خ ه ک ی م ا گ ن ه د و ب د ه ا و خ ن ن م ؤ م ن ز ی ا ر ب ه ذ و ن م ؤ م د ر م ی ا ر ب ی ا ب ا خ ت ن ا و ر ا ی ت ا خ ه ن و گ چ ی ه»
«.د ن ه د ن ا م ر ف ی ل ع ف

[4] :ه م ج ر ت ١٦. ه ی آ (٥٠) ق ه ر و س
(ق ق ح ه) «!م ی ر ت ک ی د ز ن و ا ه ب ن ا س ن ا ی ت ا ی ح گ ر و ن د ر گ گ ر ز ا ر ا م»

[5] :٥٩٢ ص ،ی ح و ق ف ا ٧. ه ی آ (٥٨) ه ل د ا ج م ه ر و س
د ن ن ی ش ن ی م ذ ا و ج ن ه ب ی ر ف ن ذ ج ن چ ی ه و ، د و ب د ه ا و خ ا ه ا ن ه ا ی ر م ا ه چ ل ا ع ت ی د ا ل د ا خ ه ک ن ی ا ه گ ر گ د ن ز ا د ر پ ی م ذ ن خ س ه ب ه ت س ه آ ی ر ف ن ذ ه س چ ی ه»

س کچیه ت روصن یا ریغ رد .دنکی م هنأشب ُقّلعتی ام و ش دوخ ر ب ن اسنا ت اذ هب تبسن هیتاذ تّیولوا ر ب تلالد
ار یّدعت و درادن ،دنتسه ـ هطساو هب هچ و هطساو لااب هچ ـ ت اذ هٔمزلا ق وقح ن آ هک ی قوقح هب تبسن یّدعت ق ح
ار ن یا ،دنکی م ت یذا ار اهنآ ی سک هک ی تقو مه اهه چب ی تح و ت سا ن ادجولاب و ی رطف رما ک ی ن یا .دنادی م م لظ
«!؟دز ار ن م ارچ» :دیوگی م هچب ن آ و دنادی م م لظ ار ن یا ،دنزب ار ی رگید هٔچب ،هچب ک ی ر گا ًلاثم ؛دنادی م م لظ
ی یایاضق زا و ت سا ی رطف رما ک ی ن یا .دنادی م م لظ ار ن یا ،درادربار اهنآ ل ام زا ی زیچ و دیاییب ی سک ر گا هکنیا ای
.ت سا اهعم اهتاسایق هک ت سا

ی لقع حبق و ن سح س اسا ر ب ت افام ن اربج م دع حیبقت و ت راسخ ن اربج ی لقع موزل

ی فیا امب ن ایتلاا م دع» هک ت سا ن یا ن آ و دنکی م رارب ار ی رگید رما ک ی ل قع ،ی رطف رما ن یا ر ب بّترتم
ف لتاو زا هچنآ ن اربج م دع ،ت سا م لظ ،ریغ هب یّدعت هک ی روطن امه ی نعی ؛دنادی م م لظ مه ار «هنم ف لتا امب
.دنکن ایتا دیاب و ت سا ی رطف مه ن آ و دنادی م م لظ مه ت سا هدرک درا و وا هب هک ی تراسخ ن آ و هدرک

ر ما ل ک ی ب لطم ن یا هکنیا رد َةهبشلا و ل َّشلا ،ی لقع حبق و ن سُح ب اب زا ،ل قع م کح ی اضتقم هب ن یار بانب
و ت سا مزلا مه ت افام ن ابرج ،یّدعت ت روص رد و ت سا م لظ ْیرغ هب یّدعت هک ت سا نی ادجو و ی رطف
ّلاکفنی لا ق وقح هب هچ و انهآ هب هچ ،ن ارگید ر ب ر رض هکنیا هبتسا م کاح ل قع س پ .دو ب دهاو خ م لظ ،ن ابرج م دع
.ی لقع ر ظن هطق ز ا ن یا .ت سا ب جاو ًلاقع ر رض ن آ ن ابرج و ت سا م ار ح ًلاقع ،انهآ زا

دّمحم لِ آ و ٍدّمحم یٰلع ّل صد ّمهّللا

«.دشاب ی م ن اناآ ی مشش و ا هکنیا ر گم